

BES^eDA

E L E K T R O N S K A   K N J I G A

Simon Jenko

Jeprški učitelj

O M N I B U S

BES^eDA

Simon Jenko

JEPRŠKI UČITELJ

To izdajo pripravil

Franko Luin

franko@omnibus.se

ISBN 91-7301-143-6

---

beseda@omnibus.se

www.omnibus.se/beseda

Ljudje navadno pravijo: Navada železna srajca; Jeprški učitelj pa je nasproti trdil: navada svilena srajca. »Ko bi bila,« jo je večkrat zastavil, »moja navada, da si ga vsak dan poliček privoščim, železna srajca, davno bi jo bil že slekel; ker se mi pa toliko prilega, da ne vem kaj, jo rad namakam in spiram, dokler se mi mošnja popolnoma ne usuši.«

V razjasnjenje moram pristaviti, da njemu, ki sem ga jaz imenoval učitelja, marsikdo v vasi ni rekal drugače, kakor mežnar. Šola se je namreč na Jeprci že kakih deset let sem res začela, pa se je vselej tudi čez dobrih štirinajst dni že končala, tako da je bil učitelj le nekatere dni v letu res učitelj. Farmani so trdili, da je učitelj tega kriv; učitelj pa je starše dolžil, da otrók, ki prostovoljno nočejo v šolo, noter ne silijo. Kdo je imel prav, ni lahko reči; ali gotovo je, da je bilo to otrokom vseč in učitelju ne navzkriž.

»No, gospod šolmošter,« reče Cvirnar, se nasmejí in prime za zeleno baržunasto kapico, kakor je imel staro navado, »ali jo bomo danes spet opirali? «

»In zakaj neki danes ne, kaj je danes zjutraj morebiti sonce pozabilo izza gore priti?«

»Prav imate, vam nikoli odgovora ne zmanjka,« se smeji krčmar, »jaz sem le mislil, da bi vas utegnilo danes kaj zadržati.«

Med tem pogovorom obesi učitelj svoj klobuk na kljuko poleg ure in se usede k manjši mizi, peči nasproti. Tega kraja morebiti še nobenkrat ni premenil z drugim, kar je Cvirnarjev navaden gost, to je celih trideset let.

Učitelj pri zadnjih krčmarjevih besedah glavo podpre, lice še bolj nagrbanči, počasi z glavo pokima in reče: »Res je, naj reče kdo, kar hoče, velika zguba nas je zadel; takega gospoda ne bomo nikoli več imeli, kakor so bili rajnki gospod fajmošter, Bog jim daj večni pokoj! Ali ni res, kar pravim?« pristavi obrnjen k majhnemu suhemu možicu, ki ravno v hišo stopi, se učitelju nasproti usede in h krčmarju obrnjen pravi: »Frakelj mi ga boš dal, Tone,« in bolj na tiho pristavi: »pa mi ga boš upal danes.«

»To je tako gotovo, kakor ne vem kaj,« odgovori suhi mož. »In dasiravno gospodu ni dopadla suknja, ki sem jim jo naredil pred kakimi desetimi leti, in so si pozneje vse v mestu dajali napravljati, vendar moram reči, da sem gospoda Fronca zmeraj spoštoval in da bi se bil danes skoraj zjokal, ko je zvon zaklenkal in ko je Janez domov priletel ter mi povedal, da so fajmošter umrli.«

»Kako si jo jim pa tudi naredil,« se smeji Cvirnar, ki frakelj predenj postavi, »jaz sem bil enkrat pri gospodu, ko so jo ravno na sebi imeli, (iz hiše bi si tako ne bili upali v nji), in skoraj me je smeh posilil, dasiravno sem pred gospodom fajmoštrom stal. Kolar jim je stal do srede glave, saj bi še klobuka ne bili mogli nositi; rokavi so bili tako ozki in kratki, kakor bi jih bil ti sebi pomeril; in stan, no stan je bil pa tak, kakor pri mojem starem kožu-hu, le da je bil preklan.«

Krojaču se je videlo, da ima nekaj na jeziku, vendar jo je pogoltnil, bodisi da ni mogel kaj zoper resnico, bodisi da je spoštoval krčmarjevo kredo. Kakor bi se ga zabavljica nič ne tikala, ga srkne požirek in potem pravi: »Kdo bi bil to mislil, da bodo tako hitro šli! Glejte, zadnjo nedeljo so še mašo brali. Kaj so bili stari, kvečjemu kakih šestdeset let?«

»Triinšestdeset!« mu popravi učitelj in, kakor bi mu hitro šinila misel skoz glavo, reče krčmarju: »Pokaži mi pratiko, Tone!« Ko nekoliko išče po nji, reče: »Tretjega so umrli. God je tudi tretjega,« govori sam zase, »še ene manjka.«

Ko vidi krojač, kako išče učitelj po pratiki, pogleda krčmarja in smeh mu sili na obraz; vendar šele, ko vidi, da ga krčmar razume, nekako šaljivo reče: »Če se ne motim, mislite lotrijarja prismukniti,« in si pri teh besedah še roke dopadljivo drgne, češ, da jo je učitelju zas-

lil. Učitelj na to opazko glavo vnemar vzdigne, Martinčka resno pogleda in pravi: »Prej vsaj kakor ti.«

»Tega ne bo nihče oviral,« spregovori Cvirnar krojaču v pomoč, »Martinček morebiti leto in dan ne stavi, vi pa ste že vsaj toliko znosili v Kranj, da bo precej lepa terna, če vam vse povrnejo.«

»Saj sem svoj denar, če sem ga,« odvrne učitelj precej ostro, nato pa pristavi z bolj pohlevnim glasom: »nekatere krajcarje pa so mi tudi že plačali nazaj in ob kratkem, ako Bog da ...«

»Vam bodo vse z obrestmi vred vrnilo« — reče krčmar z modrim obrazom, na katerem se je komaj brala skrita šala. Krojač pokašljeuje, da bi mu smeh ne ušel.

»Boste pa videli, preden ajdo požanjete, bom lahko Jeprčanom posodil, za kolikor me bo kdo nagovoril.«

»Meni bo toliko dosti, da tule Cvirnarju poplačam,« reče Martinček, »samo tega ne vem, ali bo hotel čakati do takrat.«

»S kako zvijačo ga boste pa sedaj prijeli,« vpraša krčmar, »ker luna, na katero ste še lani vse upanje stavili, nič ne pomaga?«

»Luna, tega sem prepričan, vse to vlada; samo toliko sem sprevidel, da gospodje to sami dobro vedó in da jih vselej zapro, kadar bi imele tiste priti, ki jih je luna povedala.«

Krojač je jel učitelja bolj pazljivo poslušati in bodisi iz radovednosti, bodisi da je na skrivnem tudi včasih svojo srečo poskušal in da je hotel izvedeti pripomoček, kako bi jo enkrat zasačil, se ne more vzdržati vprašanja: »In kako pa vam jih pove luna, vendar kar ne izgovori in zapišejih ne?«

»O gospod šolmošter imajo vse drugačne umetnije zraven,« reče krčmar, »meni so jih enkrat razlagali, le škoda, da sem jih večidel pozabil, sicer bi ti jih povedal; morebiti bi bil ti bolj srečen z njimi.«

»Bog me obvari tega,« reče Martinček in nehoté zardí. »Mene to le mika, kakor vse, kar se od zvezd in lune pripoveduje. To sem že slišal, da luna morje privzdiguje, kakor tudi, da ni vseeno, ali se človek o mlaju ali pa o polni luni ostriže in še več takih reči; da bi pa luna tudi pri loteriji imela kaj opraviti, tega bi si ne bil mislil«

»Marsikdo bi tega ne verjel,« reče učitelj, »ali meni je to prav vseeno; kar vem, to vem, drugi naj rekó, kar hočejo. To je, da se človek ne more popolnoma zanašati na to, ker je zvijača vmes; naj bi šlo vse po pravici, kdaj bi že bili ljudje loterijo vzdignili!«

»Jaz bi tudi mislil, da imate prav,« pristavi krojač, ki postaja vedno bolj radoveden; vendar ko zapazi smeh na krčmarjevem obrazu, pristavi: »čeravno nič ne verjamem v te reči.«

»Kakor sem rekel,« začne učitelj, »to vse luna regira, to je polna luna. V pratiki boš dobil vselej zapisano, kateri dan, katero uro in katero minuto da bo ščip. Iz teh treh se dobijo številke, katere morajo biti vzdignjene na tisto stavo, ki je ščipu najbližja.«

»Na dan, ure in minute se mora torej staviti?« reče krojač, ki stol nekoliko bliže k učitelju pomakne.

»Kaj še!« ga zavrne ta, »tako ne boš nikoli nič dobil. Čakaj, pa dalje poslušaj,« nadaljuje učitelj in prestriže besedo Martinčku, ko je ravno hotel nekaj opomniti. »Gotovo misliš, da jaz samo te tri vselej vzamem, pa ni tako; v teh treh je še veliko drugih zapopadenih, te prav poiskati, v tem tiči vsa skrivnost.«

»Zdaj šele prava pride,« reče Cvirnar ter se na vogel mize usede, medtem ko se krojač za ušesi praska in venomer ponavlja: »A takó, takó.«

»V treh, sem rekel, jih je več zapopadenih, to mislim takole. Če imaš petico in petnajsto, dobiš iz njih, če jih vkup vzameš, dvajseto; če manjšo od večje odšteješ, deseto; če petnajsto na pet razdeliš, dobiš trojko; če jo petkrat vzameš, imaš petinsedemdeseto.«

»Zdaj se mi pa že nekoliko odpira,« pravi Martinček, »te vse se morajo poiskati in kadar se tri ujamejo, pa so prave«

»Pa boš spet piškav oreh dobil,« mu zavrne neusmiljeni učitelj. »Tebi bi bilo vseeno, naj bo ščip popoldne

ali dopoldne in vendar se mora na to še posebno gledati. Dopoldne ima luna vse drugačno moč ko pa popoldne. Naj bi bil jaz to koj od konca vedel, pa človek se šele sčasoma izuči! Toliko ti povem, da pred dvema letoma bi si bili vi že drugega šolmoštra iskali.«

Krojač se je medtem že polastil pratike, ki je pred učiteljem ležala, in je že za vse mesece pregledoval, kdaj bo ščip. »Buzacajna,« mrmra bolj zase. »to bi moral človek znati dobro cifre pisati, v glavi bi jih ne mogel vseh obdržati.«

»Martinček!« se šali krčmar, »ti ne boš nič opravil s tem, stavim, da jih ne znaš zapisati vseh do devetdeset.«

»O jaz mislim, da bi vsako spravil skupaj, čeprav malo bolj počasi; poznam jih vsaj vse prav dobro. Pa pusti šolmoštra, naj nama nadalje razloži, kaj se naj stori, če je polna luna dopoldne, kaj pa, če je popoldne.«

»To sem jaz tako iztuhtal,« poprime učitelj, »da dopoldne luna pomnožuje, popoldne pa zmanjšuje.«

»To se pravi, da cifre luna zmanjšuje popoldne?« vpraša krojač, na čigar obrazu se je v resnici bralo, da učitelja ni razumel.

»Tako je,« povzame učitelj, »dopoldne se sme prištevati in pomnoževati, če je pa ščip popoldne, pa ne.« Pri teh besedah gleda krojača, kakor češ, ali ti bom moral to še natančneje razlagati?

Trije vaščani stopijo v sobo; med njimi tudi Mrvec, ključar jeprške cerkve, pred nedavnim za župana izvoljen. Ko ga učitelj zagleda, vstane, naliže kozarec do vrha in prišlecu napije.

»Zahvalim!« se ta odreže. »Tone, prinesi mi ga maseljč po štiriindvajset.«

Učitelj se sicer jezen usede, ko pa se ključarjeve oči vendar vanj upró, zopet prav prijazno spregovori: »Mrvec, kaj pa vi pravite k temu?«

»K čemu?«

»No, da smo tako nepredvidoma zgubili gospoda fajmoštra?«

»Če kdo drug ne bo imel več reči o tem, kakor jaz, dobro zanj,« reče ključar bolj sam zase kakor za odgovor na vprašanje.

Učitelj ne sili dalje v ključarja, ki ga ni videl kmalu tako hude volje kakor danes, in tudi drugi molče. Samo Martinčku se vidi, da bi še rad govoril z učiteljem; vendar pred družčino, ki je sedaj v krčmi, si ne upa napeljati prejšnje govorice.

Mrvec in kmeta, ki sta z njim stopila v hišo, vendar kmalu sprožita govor o rajnkem gospodu, kakor tudi o tem, koga bodo morda dobili za naslednika.

»Jaz za gotovo vem,« se oglasi eden pričujočih, »da dobimo šmarskega velikega kaplana. Gospod Šimen se za Hruševca pišejo in še zmeraj, kakor pripovedujejo, je

bil iz te rodovine kdo na naši fari. Ne vem, kakšne pravice imajo Hruševci nanjo, ali so cerkev zidali, ali kaj drugega storili za faro; to je gotovo, da so jo rajniki fajmošter dobili le zato, ker takrat ni bilo v vsej škofiji duhovna iz te rodovine. In tako slaba pa tudi ni naša fara, da bi jo gospod Šimen zametavali.«

»Ne vem, če bi jih naši farmani kaj močno želeli,« reče učitelj vmes, »so neki precej trd gospod.«

»Nekomu vsaj,« se oglasi Mrvec, »bi gotovo ne bili po volji; v Šmartnu, vsaj kakor pravijo, hodi zdaj trikrat več otrok v šolo, kar so gospod Šimen tam za kaplana. Menda bi nam tak gospod na Jeperci ne bili odveč.«

»To je tako,« reče učitelj, »kakor se to vzame; šola je sama na sebi dobra reč, pa otroci na kmetih se morajo predvsem dela vaditi.«

»In gumpci ostati,« pristavi ključar z zaničljivim pogledom.

»Verjemite, oče ključar, da ima marsikdo, ki ni nikoli videl šole od znotraj, več pameti, kakor pa drugi, ki je več let v šoli hlače trgal.«

»Vi ste jih potemtako več let trgali,« pravi Mrvec in učitelja čez ramo pogleda.

»Recite, kar hočete,« se oglasi Martinček, »to je pa vendar čudno, da se pri nas skoraj noben otrok ne nauči ne brati ne pisati; saj imamo vendar šolmoštra kakor po

drugih farah; vsaj cifre pisati bi se moral vsak naučiti, pa se še tega ne.«

»Na, pij tule!« reče ključar in zaničljivo sune prazno kupico po mizi. Krčmar in pričujoči gosti se smejejo na vse grlo. Učitelju sili rdečica v lice, krojač pa gleda ključarja kakor človek, ki ne vé, ali se mu govori v resnici ali v šali.

»Ali pa naj kdo iz mojega glaža pije tule na mizi, pa naj zunaj stoji,« zavrne učitelj, izprazni kupico, vrže denar na mizo, ga molčé Tonetu pokaže ter počasi gre iz hiše.

»No, z mize piti pa zunaj stati!« se smeje Martinček, »saj bi moral imeti vrat ko brodnarski drog, še daljši. Šolmošter včasih res tako pové, da nima ne nog ne glave.«

»Da otroci v šolo ne hodijo,« se srdi Mrvec, »kdo je tega kriv? Ne naučé se drugega, kakor kaj se pravi tepen biti. Še če bi silili, ne pustim svojih k njemu; najmanjšega mi je lani otepel, da je nosil cel teden buškasto glavo. Plačamo ga pa vendar pošteno; ima bero, ima drva, vse ima, toliko dobi, da bi se vsak dan opijanil, ko bi ga ne bil že preveč navajen, in to vse s našim denarjem. Naše denarje nosi v loterijo; in kaj nam stori za vse to? Orglati toliko, kakor on zna, bi se bil že davno moj hlapec naučil; kakih deset viž, ki jih je že pred dvajsetimi leti znal, še zmeraj lajna; nove se ni še nobene naučil,

kar naš kruh jé. Ko bi ne bil rajnkemu fajmoštru, Bog jim daj večni mir, tako na srce privezan, jaz bi se bil že davno za to potegnil, da bi bili dobili poštenega šolmoštra. Za tako plačilo, kakor mu ga mi dajemo, si ga lahko izberemo, saj je skoraj vsak šolmošter berač proti jeprškemu. Naj pridejo novi gospod, prva reč, o kateri bom govoril z njimi, bo ta, in če Bog da, bomo faro rešili tega rejenca.«

»Odpravili bi ga kaj lahko,« se oglasi nekdo med kmeti, »saj mora iti, če mi hočemo; ali pomisliti je pa vendar, kako bo potem živel; mož je že prileten.«

»Od koga bi pa ti živel, ko bi ne bil svoje žive dni nič drugega delal, kakor pil in numare tuhtal?«

»S trebuhom bi šel za kruhom in to bi naš šolmošter tudi moral storiti. Ali pa bi bilo to lepo od nas, če bi se ga tako znebili, in potem pa tudi, kaj bodo prihodnji gospod rekli?«

»Prihodnji gospod,« odgovori Mrvec, »bodo hoteli imeti šolo in da jo otroci obiskujejo; saj z lučjo bi ga moral iskati, ki bi ne bil za šolo.«

Možje so si prišli navzkriž v mislih in posebno se niso ujemali v odgovoru na prašanje, je li njih dolžnost ali ne, da redijo starega učitelja še dalje, ako bi novega dobili. Ker se je medtem družčina precej pomnožila, se je še marsikaj besedovalo noter do pozne noči. Dasiravno so vsi mislili, da tako ne more ostati, se vendar niso mogli

zediniti v misli, kako bi storili s starim učiteljem. Vsak je trdil svojo nazadnje, kakor od konca, in posebno Mrvcu se je videlo, da je v pravi nevolji korakal proti svoji hiši. Ni še kmalu tako ježno potrkal na vežna vrata; po pol vasi se je razlegal glas.

Umrlega fajmoštra so pokopali. Cela srenja se je bila zbrala, da bi mu izkazala zadnjo čast. Marsikdo pričujočih si je brisal solze, ko je zagrnila faranom mati zemlja dušnega pastirja. Odmolili so zanj in vsak je šel tožnega srca proti domu.

Kakor po navadi se je jel zvečer dim dvigati nad slamnatimi strehami in ko je šlo sonce za gore, so se okna zasvetila in vsaka družina je posedla okoli mize. Če se je tu govorica vrtela o rajnem gospodu fajmoštru, se je to vendar godilo, kakor se govori o kakem dogodku, ki se je pripetil daleč, daleč za gorami. Fajmošter, čeravno najvažnejša oseba v fari, stoji vendar takorekoč nad družinskim življenjem in vsak posamezni ga ne pogreša toliko kakor morebiti novorojeno dete, ki je s svojo smrtjo vendar neko mesto v hiši izpraznilo; mesto pa, s katerega je smrt zmaknila fajmoštra, ne ostane prazno; njegova zguba se ne čuti tako in lažje zgine tudi njegov spomin. Taka je, taka; človek stavi samega sebe v sredo življenja, njemu se vse okoli njega vrti; komaj se zagrne mesto, ki ga je zapustil, se le semtertja še spominja nanj

kaka živa duša. Zdi se mi s smrtjo človeka, kakor bi žlico vode zajel iz jezera: voda se malo zgane, prazni kraj se zalije v hipu in vse je, kakor je bilo.

Morebiti nihče v fari ni imel toliko vzroka, da bi se spominjal rajnega fajmoštra, kakor učitelj. Še na misel mu ni poprej nikoli prišlo, da bi se mu bilo na stare dni treba bati za svoj kruh, in prestrašil se je, ko mu je zdaj prvikrat prišla ta misel. Poznal je Mrvca in še marsikoga drugega v fari, katerim je bil trn v peti, in prepričan je bil, da ne bodo oni krivi, če ga ne spravijo s službe. Kar je prišel z Mrvcem pri Cvirnarju tako navzkriž, ga je ta neljuba misel vedno spremljevala, dasiravno si jo je izbijal iz glave. Zadnje upanje zanj je bilo, da se prihodnjemu gospodu kolikor mogoče prikupi, in ker se mu je to zdel edini pripomoček, se ga je revni učitelj tudi z vso močjo poprijel. Več ko desetkrat je že ponavljal, kako bo prišedšega prvikrat nagovoril; skoraj cel govor si je iztuhtal po nemško, kar ni bila ravno lahka reč zanj, kar se mu je pa vendar zdelo neobhodno potrebno, češ da bo ž njim fajmoštru najbrže ustregel.

Da bi ničesar ne opustil, s čemer bi se mogel prikupiti novemu gospodu, mu pride precej izvirna misel, ki mu je vendar tako dopadala, da se zdajci napoti k Mrvcu. Težko ga je stala ta pot, vendar premagal se je.

»Dober dan,« reče v hišo stopivši in se odkrije. To znamenje omikanosti je učitelja zmeraj odlikovalo od

Jeprčanov, ki po stari navadi v tujo hišo tako meni nič tebi nič stopajo kakor v domačo.

»Bog ga daj!« odgovori ključar in pogleda učitelja, kakor bi ga hotel vprašati z očmi: »Kaj je tebe k meni prineslo?«

»Ali bi ne bilo dobro,« nadaljuje učitelj, »ko bi se po farovžu toliko pospravilo, da bi novi gospod imeli kam, ko pridejo?«

»To sem si že sam mislil,« reče Mrvec nekoliko nejevoljen, »ne vem, kaj to pomeni, da žlahtnikov rajnkega še nikogar ni tukaj. Iz Kranja se gosposki tudi ne mudi. Medtem je po farovžu vse streseno, kakor je bilo. Ko bi bil utegnil, bi že bil naprosil može, saj bi vsak mene krivega delal, če se kaj pozgubi. Danes je nekoliko deževno, danes bo najbolje, da gremo.«

»Kateri može pa, mislite, da bi se naprosili? Kar povejte jih; saj jaz bolj utegnem iti k vsakemu kakor pa vi.«

»Verjamem da,« odvrne Mrvec. »Stari Banko je tudi ključar, pa sam ne more, ker je ves bolehen; mlademu se bo reklo, naj pride. Če prideta še Sušnik in Matjaževac, nas bo pa dosti.«

»In kdaj mislite, naj bi prišli?«

»Koj po južini.«

Po južini se res zbero naprošeni može v farovžu in naznanijo kuharici, da mislijo vse premoženje rajnkega dati pod ključ, nekaj zato, da se kaj ne raznese, nekaj pa

zato, da se spravi na manjši prostor. Komaj stopijo možje v farovž, brž začne kuharica oči brisati in se njihovega početju nič ne ustavlja; morebiti da ni bila tako samogoltna, da bi rada kaj spravila na stran ali pa je imela za to že dosti časa. Poslednjih misli so bili pozneje posebno fajmoštrovi sorodniki, ki so trdili, da so rajnki gospod morali zapustiti več gotovega denarja. Kuharica pa je z objokanimi očmi trdila, da je to grda laž, da so gospod veliko, veliko med uboge razdelili itd. Kdo je imel prav, tega jaz ne vem povedati.

»Šolmošter,« reče Mrvec učitelju, »druge reči bomo že mi pospravili; pri bukvah boste pa vi najboljše opravili.«

»O, bukev je celo kišto pod streho,« reče kuharica; »tudi po celi hiši leže raztresene; sam Bog ve, koliko denarja so gospod potrošili samo za bukve!«

Učitelj znosi vse knjige, kar jih je bilo po sobi, na kup in jih natihoma šteje; nato gre pod streho, da vidi, kaj je tam.

»Šestinpdeset bukev in za dobre štiri pedi časnikov,« ponavlja sam pri sebi, ko stopi pod streho in tu zagleda velik zaboj, poln z bukvami nametan, in sem ter tja še kakšne na pol strgane na tleh.

»Za božjo voljo, saj pravim,« se začudi učitelj, ko vidi toliko bukev, »rajnki so bili učen gospod; koliko bukev so se učili v svojem življenju! To ne gre, da bi se štele,«

si misli in se praska za ušesi, »nekatero so tako velike kakor mašne, nekatere pa ne dosti večje ko pratika. Že vem kaj, saj res; lejte, da človeku ne pride koj na misel,« vzklikne in hiti po stopnicah dol pa proti svoji hiši. Kmalu pride zopet nazaj, v rokah veliko višnjevo ruto in vago. Zatakne vago za lato, naveže polno ruto knjig in na vago z njimi. »Dvaindvajset funtov,« pravi, »o to jih bo na cente!« Že jih je nekaj rut navagal; zopet je novo ruto obesil na vago, kar zagleda nekaj, kar stori, da pozabi na knjige in kembelj. Spusti oboje, da votlo zabobni po tleh. Lep šmarni pajek, da malo takih, ima svojo mrežo razpeto ravno nad zabojem. Ko ga zagleda, skoči šolmošter, kakor bi pihnil, na zaboj in, kdor drugemu jamo koplje, sam vanjo pade — pajek, ki je na muhe prežal, je bil sam ujet. Učitelj ga lepo spravi v klobuk ter se varno pokrije. »Sem dejal, da moram kdaj kje kakšnega zasačiti!« beseduje sam s seboj z veselim obrazom in skoči z zaboja na tla, kakor bi ne imel več ko dvajset let.

»Kaj vraga pa uganjate? Saj boste strop podrli!« se jezi Mrvec, ki prihiti pod vrh, in za njim drugi možje, vsi klobuke v rokah. Kdo popiše učiteljev strah, ko se nazadnje prikaže duhovni gospod, katerega zdajci spozna za šmarskega kaplana!

»Ich wünsche mein Kompliment« — — jeclja učitelj, se prime za klobuk in se tako globoko prikloni, da bi mu bil klobuk z glave padel, ko bi ga ne bil držal z roko. Du-

hovnega je ob tem čudnem obnašanju učiteljevem smeh silil, kmetje pa se z začudenjem pogledujejo, ko učitelj vpricho gospoda klobuk na glavi obdrži.

Šmarski kaplan je namreč ravnokar, prejkone na poti iz Ljubljane, pred farovžem z voza stopil in je, kakor je rekel, prišel obiskovat stanovanje svojega priletnega prijatelja, s katerim je tu marsikatero prijetno uro prekramljal. Morebiti? — pa kmetje se niso mogli zdržati misli, da je gospod prišel farovž gledat, in morebiti se tudi niso motili.

Učitelj je še vedno stal, eno roko na klobuku in rdečico v obrazu. Rokava se mu je pa držala prašnata pajčevina, ki jo je oplazil, ko je šmarenca lovil.

»Smo mislili, da se vam je kaj zgodilo,« povzame kaplan čez nekaj časa. »Kaj pa uganjate tu gori pod streho?« pristavi gospod z bolj priljudnim glasom.

»Da bodo prihodnji gospod kam imeli,« brbota učitelj, »sem jaz mislil — smo mi mislili, da bi bilo dobro — pa sem jaz zdaj bukve tu-kaj-le-«

»Vagal!« se zasmaja duhovni, ko zapazi vago, ki jo je prve trenutke prezrl, in smeh, ki ga je že popred lomil, ga tako požuga, da se z obema rokama za strani prijema. Možje gospodu pridno pomagajo smejati se; ne vem, ali se jim je tudi smešno zdelo, knjige vagati, ali so le hoteli gospoda posnemati. Učitelj bi se bil v zemljo pogreznil, tako ga je stresalo. Črno se mu stori pred

očmi in tako pusto v glavi, kakor bi bil vihar vse misli pometel iz nje. Ne iz premisleka, ampak bolj ponevedoma sname vago, pobere kembelj, izprazni ruto ter zgine po stopnicah. Na zardelem licu in na zalitih očeh, ki niso nobene reči ubrale, ampak naravnost strmele, se mu je bralo, kako da kuha v njegovem srcu.

Ko duhovni vidijo, kako spehan se je učitelj proč podal, stopijo za njim, da bi prijazna beseda zopet popravila, kar je morebiti poprejšnje obnašanje pregrešilo. Ko pa na hišna vrata potrkajo, se nihče ne oglasi; nazadnje se vendar iz kuhinje prikaže priletna dekla; saj drugih domačih učitelj ni imel, ker na ženitev misliti je bilo zanj že davno prepozno.

»Naj ne zamerijo, gospod!« pravi dekla, ko kaplanu roko poljubi, »šolmošter so se zaprli in so rekli, da nikogar ne puste k sebi.« Duhovni ne vedo, kaj storiti. »Jaz bi bil prav rad z njim govoril.«

»O, ko bi škof prišli, bi mu ne odprli,« odvrne dekla, »živ človek ne ve, kakšno trmo imajo.«

»Ne dé toliko,« rekó zdaj kaplan, »saj se bova v kratkem videla. Recite mu, da sem bil tukaj.« S temi besedami zapuste šolmoštijo, stopijo na voz in zdrdrajo proti Šmartnu.

Kmetje so med tem vse pospravili in se razšli. Da se je poprej še marsikatera uganila o učiteljevem obnašanju

in da je povest o njem šla od ust do ust, tega ni treba praviti.

Ko je učitelj vrata za seboj zaklenil, vrže vago pod klop, se varno odkrije in dene pajka na mizo pod klobuk. Misli, ki so poprej tako rekoč zastale, se začnejo znova zbirati in jeza in sramota spreminjata njegov obraz. Jezen koraka po sobi in si grize žnable; zdaj zopet postoji in si pokrije lice z obema rokama. Ko zasliši gospoda Šimna trkati na vrata, jih nehoté, dasiravno so bila zaklenjena, še tišči z obema rokama. Kamen se mu odvali od srca, ko oddrda Šimnov voz za vasjo. Zdaj odpre miznico in poišče devetdeset papirčkov, zapiše številke nanje in jih vsakega posebej zavije; medtem pa sam zase mrmra, kar bi živa duša ne bila mogla razumeti; le toliko se je videlo na obrazu, da mu mora neka misel dopadati, ker so se mu večkrat usta razširila v zadovoljen posmeh. Ko so vsi papirčki zaviti, poišče star klobuk, dene vanj papirčke in pajka, ga pokrije z lesnim okrožnikom ter vse postavi na polico poleg peči. Potem vzame dolgo polo, vso s številkami popisano, v roke; bile so številke, ki jih je že davno preračunal po luninih spremilih.

»Ti dve sta tako gotovi, kakor je smrt,« govori sam s seboj, »rajtega jih da; tretja je tudi pri piki gotova, ali petintrideseta ali pa šestintrideseta? Bomo videli —« Vzame pero in vse še enkrat prešteje, toda tretje števil-

ke le ne more ujeti. Jezen vrže pero na stran in spravi popisano polo zopet v miznico; ali celo popoldne ostane doma in komaj se stori noč, skobaca se že v posteljo. Pri Cvirnarju se vsak čudi, da učitelja danes prvikrat ni na navadnem mestu.

Pajek je bil že drugi dan v svoji ječi. Učitelj je medtem že večkrat pokrov varno odveznil in pogledal, ali so morda že zaželenne številke v pajčevini pod pokrovom. Tretji dan je bila že zadnja stava in prejšnji večer vendar še ni bilo nobenega papirčka pod vrhom. Učitelja je trl neizrekljiv nemir, pozno v noč se je šele ulegel; drugi dan je bil že pokonci, brž ko se je zasvitalo. Prvo, kar stori, je, da pogleda, je li že pajek kaj vzdignil. Trije papirčki so se tresli na pajčevini. Varno jih vzame ven in roke se mu tresejo, ko jih začne odvijati. Čudno naključje! — prvi dve, ki jih odvijе, sta ravno tisti, ki jih je že po luni zvedel. Sapa mu zastaja, ko jih vidi in s tesnim srcem pogleda tretjo. Bila je ena tistih dveh, za katerih nobeno se dosedaj še ni mogel odločiti.

»Imam jih! Imam jih!« kliče naglas, da se dekla oglasi v hramu in vpraša, ali se mu je kaj nakretilo; zakaj tako zgodaj vstajati ni bila njena navada in ji tudi ni bilo treba.

»Le spi, le spi Jera!« pravi učitelj, ki široko koraka po sobi in roke mane. Jera si ne da dvakrat povedati, učitelj pa v svojih mislih o gotovi terni kar ne najde več ne

miru ne pokoja. Več ko desetkrat je že izgovoril številke, ki so mu porok gotove sreče, in več ko desetkrat že odprl vrata, da bi šel ven, akoravno je bil še bos, v samih hlačah in srajci. Obhajala ga je misel, da mu ni več za službo, da se ne bo več treba priklanjati Mrvcu, ne v smeh služiti prihodnjemu gospodu, za katerega je šmarski kaplan že sploh veljal. Sto misli mu je hodilo po glavi, kaj bo začel z denarjem. Če se mu je pa hotela vriniti misel, da bi bilo vendar mogoče, da bi nič ne zadel, se te misli kmalu znebi in spet plava v svoji sreči. V takih mislih poišče svojo suknjo in jo nekako neusmiljeno krtači, kakor še nikoli; ni se mu je več škoda zdelo. Ko je oblečen, mu ni več v sobi strpeti; odpre vrata, stopi na prag in s tako zadovoljnostjo gleda po vasi, da, kdor ga je videl, je moral reči, da se je velika sprememba zgodila z njim. Ljudem, ki so mu mimo hiše gredé dobro jutro voščevali, ga je vračal, kimaje z glavo, kakor je navada visokim gospodom in praznim glavam.

Jera je še vedno ležala in kakor je učitelj nestrpljivo pričakoval, da bi vstala, je vendar ni hotel klicati; imel je važen vzrok za to. Ko čuje dekla vedno hojo po hiši, nazadnje vendar vstane, in ko od učitelja zve, kaj vse to pomeni, z glavo maje in meni:

»E, gospod! — tolikokrat vas je že goljufalo, ko ste tako zagotovo mislili, da jo boste zadeli; kaj, če vam zopet spodleti? «

»Ne boj se, zdaj jih tako za gotovo vem, kakor bi bile že vzdignjene. V kratkem, Jera, ti bom vse plačal, kar imaš vkup, in še sto goldinarjev čez, morebiti še več; samo za danes mi moraš še posoditi en goldinar, če ne — ne morem v Kranj in rajši bi suknjo prodal, kakor pa zamudil današnje stave.«

»Za božjo voljo,« tarna Jera, »saj ga nimam krajcarja več; kar sem imela, sem vam zdajala, in ajdova bera je daleč. O kako sem bila neumna, da sem vam nanjo kaj posodila. Vi ne veste, kaj ljudje po vasi govore!«

»No, kaj govore?«

»Vi se boste ustrašili.«

»Saj sam vem, kaj mi misliš povedati: s službe me mislijo spraviti. Mrvec je na visoke pete stopil, odkar so gospod umrli.«

»Kaj sam Mrvec, vsi so skoraj zoper vas. Težko, da bi vi še ajdovo bero pobirali.«

»Mar mi je zanjo?«

»Pa je meni! Lejte! — Kako bom pa jaz svojih štirideset goldinarjev dobila, če vi bere ne dobite? O, meni je mar zanjo — meni.«

»No, no, Jerica, ne bodi neumna, saj ti pravim, da v štirinajstih dneh, še pred, boš imela vse; le danes mi daj še en goldinar, ker sam ga nimam okroglega. Ali bi ti ne bilo žive dni žal, če bi bila ti kriva, da bi jaz ne zadel,

zdaj ko sem si jih tako svest? Pojdi, pojdi Jerica, en sam goldinar, in sto ti jih ne uide.«

Pri zadnjih besedah učitelj Jero prijazno po rami potrkaja, da si dekla ni mogla, da bi se ne posmejala. Sicer se mora reči, da se je tudi ona nekoliko nalezla slabosti svojega gospodarja in z njim vred mislila, da mu velika terna enkrat ne uide. Priložila je včasih k njegovi stavi kak krajcar, po katerem ji je bilo sicer vselej žal, kar je pa ni zadrževalo, da bi ne bila v drugo zopet sreče poskusila.

»In če sama kaj hočeš priložiti,« nadaljuje učitelj, »tudi lahko storiš; prvi groš jaz plačam, in vsak tvoj krajcar ti bo osemdeset goldinarjev nesel.«

Jera še nekoliko časa pomišlja, nazadnje pa stopi v hram in prinese učitelju zaželeni goldinar.

»Pa to vam povem,« reče, ko mu ga da, »da je to moj zadnji denar, da vam ne morem več krajcarja dati, ko bi prav hotela.«

»Saj tudi ne bo treba,« odgovori učitelj, ki je že klobuk pokrtil in palico prijel in se ne glede na Jeričino opombo, da še ni nič kosil, naravnost proti Kranju napotil.

»Bog daj, da bi ne bilo zastonj,« vzdihne Jera, ko skozi okno za njim pogleda, »res zadnji čas bi bil zanj in zame, ki sem bila tako neumna, da mu grem ves svoj denar razposodit.«

Sonce je bilo že nekoliko časa izza gore; vreme pa se je vleklo in po vsej pravici se je dalo pričakovati, da bo kmalu jelo naškrapljati. Komaj ima učitelj vas za hrbtom, brž zgane bankovec, ki ga je še ves čas v roki v žepu držal in ga spravi za podleko v klobuku, kjer je sploh navadno nosil papirnati denar, kadar je kam hodil. Davno že mu niso noge tako dobro služile kakor danes.

Ravno ta dan pa je še nekdo drugi šel v Kranj s prav istim namenom: ni skoraj treba povedati, da je bil Martinček. Po pouku, ki mu ga je dal učitelj, si je sestavil številke in koj pri prvi priložnosti se je hotel prepričati o veljavi omenjene umetnije. Zgodaj, kakor učitelj, je bil pokoncu; pa ker mu ni bilo treba čakati nobene Jere, da bi vstala, je učitelja prehitel in ga je ravno že domov grede srečal na mostu.

»Katere si pa stavil?« se smeje učitelj, ki je po človeški navadi sodil druge po sebi in se to pot tudi ni zmotil, kakor mu je bila sicer navada.

Martinček se obotavlja z odgovorom, učitelj pa, ki je danes židane volje, ga le sili in pravi: »Saj res, ni varno mi jih praviti; jaz bi ti jih še prevzel in potem bi jih gotovo ne bilo.«

»Kaj mi jih boste jemali,« reče Martinček, ki bi se bil najrajši učitelju zmuznil, »saj jih tako veste, če ste jih prerajtali; saj veste, da pridejo!« — Tu Martinček pove

številke, katere je stavil. Če bralca mika izvedeti, katere so bile, naj mi le piše, rad mu jih bom povedal; kaj se ve, morebiti pa so srečne!

»Kako si pa rajtal?« se čudi učitelj, »saj si se zmotil, teh nisi mogel dobiti.«

»Kako to?« se prestraši krojač, »zmotil sem se, pravi-te?«

»Jaz ne vem, kaj si počel, to pa vem, da ena sama tvo-jih pride iz rajtenge, če jaz znam kaj šteti.«

Smešno je bilo videti Martinčka, kako je obraz skrem-žil, ko je zvedel to neljubo novico. Tolažilo ga je samo to, da bi se bil učitelj lahko ravno tako zmotil, kakor se je on, ali pa da se je le šalil. S tem upom nekatere korake od učitelja stori, kar ga naenkrat prestraši žalosten krik za hrbtom. Obrne se in vidi, kako učitelj z razpetima rokama skače po mostu in z zalitimi očmi strmi v vodo, po kateri plava njegov klobuk. Ravno ko je še enkrat s pomilovanjem pogledal za krojačem, mu je veter snel klobuk in ga odnesel v najhujši curek Save. Ljudje, ki so videli, kako učitelj tarna po klobuku kakor človek, ki mu je ogenj spremenil vse premoženje v prah in pepel, pač niso vedeli, kaj je on s klobukom vred izgubil. Marsikdo, ki je ravno čez most šel, se ni mogel zdržati smeha, ko je videl učitelja, kolikor so mu noge pripustile, teči z mosta na prod, ki se širi na desno stran reke, in po pro-du naprej, obrnjenega zmeraj proti vodi, roke naprej

stegaje, kakor bi hotel zagrabiti klobuk. Njegovo neusmiljeno vpitje privabi na most množico ljudi, ko pa zvedó, da mož za klobukom teče, si nihče ne šteje v dolžnost, da bi mu ga pomagal loviti, ampak smeje se razidejo. Martinček sam, ki je pri učiteljevem prvem kriku obstal, gleda z začudenjem za ubogim učiteljem, ki teče na vso moč za klobukom pa ga v deročem Savinem teku uloviti ne more. Ko zgine učitelj za vrbami, zmaje krojač z glavó; in kakor bi gorelo za njim, hiti proti domu, ker mudi se mu še enkrat pogledati, ali se je res v računu zmotil ali ne. Da ni pozabil sosedom povedati nesreče učiteljevega klobuka, je samo na sebi jasno. Kako je Jeprčanom dopadla in kako si je ljudstvo sploh učitelja v smešno osebo prikrojilo, sem se sam pred dvema letoma prepričal, ko sem na Jeprci prenočil. Bukve vagati je tam navaden pregovor za neumna početja in star mož, ki mi je pravil od zadolženega človeka, ki se je mislil bogato oženiti, pa mu je spodletelo, je smeje pristavil: »No, ta je tudi za klobukom tekel.« Zakaj je pri našem narodu šala takó razžaljiva in neusmiljena (narodne zabavljice so tega priča) in zakaj je dobrovoljna nedolžna šala toliko bolj redka? Kdo to razjasni!

Medtem je proti poldnevu dež jel curkoma liti. Jera je pogosto pogledovala skozi okno, kdaj da pride učitelj nazaj; pa ni ga bilo od nobene strani. Kakor se dan nagiba k večeru, tako raste njen strah; pa preteklo je že

nekaj noči, vreme se je razvleklo, zvezde so veselo gledale skozi raztrgane oblake, ali Jera zastonj gleda skozi okno.

»Oh jutri pridejo novi gospod,« zdi huje dekla, »in šolmoštra le še ni. Prej so zmeraj mislili, kakó jih bodo sprejeli, in zdaj pa jih še tu ne bode. Da se res mora tako plesti!«

S takimi tožbami leže Jera na klop in že nekoliko zadremlje, kar jo zdrami trkanje na vrata. Hití odpirat in zagleda učitelja, pa v kakšnem stanju! Gologlav, ves od nog do glave je moker, noge čez kolena polne sipe, obleka vsa razcapana, roke in obraz razpraskan, da bi ga bil človek komaj spoznal.

»Za božjo voljo, kaj se je zgodilo!« zakliče Jera, ko ujame z rokami učitelja, ki se skoraj na tla zgrudi. Iz ust mu ni nobene besede.

Ko ga spravi v posteljo, mu prinese večerjo, ki mu jo je v peči hranila, pa zastonj. V tem hipu začne mahati z rokami, skledo z večerjo izbije dekli iz rok in mrmra nerazumljive besede — bledlo se mu je.

»Ali si ga kaj videla?« popraša učitelj čez nekaj časa in se skuša usesti.

»Koga sem videla?«

»Kaj da ne vidiš, kako plava? Teci za njim, primi ga, skoči v vodo!« začne učitelj in s prstom kaže za duri.

Jera si zakrije oči, strah jo je jelo biti.

Tako je bilo skoraj vso noč. Proti jutru se polasti učitelja lahko spanje in šele zdaj si upa dekla iti iskat kake pomočnice. Mož je bil v tako nevarnem stanju, da so pričujoči, posebno ženske, težko pričakovali, da bi se novi fajmošter pripeljali. Nihče ni vedel, kaj je učitelj počel potem, ko se je na produ za vrkami izgubil; pa vse je kazalo, da se je močno upehal, bodisi na ta ali na oni način, kakor tudi, da njegova pamet ni bila prav v pravem redu.

Proti desetim naenkrat zapojó vsi zvonovi. Novi fajmošter so se pripeljali.

Učitelj se je zbrihtal, zveden človek pa bi bil z glavo majal, če bi ga bil videl v tem stanju. Bilo je kakor pri bolnikih, pri katerih bolezen nekaj časa pred zadnjimi trenutki nekoliko prejenja, da potem goljufanega, ki se je nadejal zboljšanja, zadnjikrat zgrabi. Ko učitelj začuje zvonjenje in zve, da fajmošter pridejo, prosi z nekako spešnostjo, da bi gospod prišli k njemu.

Gospod, z veselim zvonjenjem in pozdravljanjem sprejeti, stopijo iz veže pred posteljo bolnikovo.

Dobro uro po tem je bil učitelj mrtev .

Niso pretekli trije dnevi po učiteljevi smrti, kar si začno ljudje pripovedovati, da pri Mrvcu straši. Dekla, ki je nikakor niso mogli pripraviti, da bi dalje na vrhu spala, je pripovedovala, da se je slišalo, kakor bi kdo bukve ali kaj enakega po tleh metal, da je nazadnje zagrmelo,

kakor bi kdo poskočil in da je potem vse utihnilo. Mrvec sam je tajil in trdil, da je vse to le ženska domišljija. Toliko je gotovo, da je šel ključar še tisti dan, ko se je govorica o strahu po vasi raznesla, k fajmoštru in jih je prosil, da bi koj drugi dan brali sveto mašo.

»Za koga?« vprašajo gospod.

»Za rajnkega šolmoštra,« reče ključar in, kakor bi se razumela, ne spregovorita druge besedice več. Prvi berarč, ki je potrkal na fajmoštrova vrata, je dobil denar, ki ga jim je Mrvec dal za sveto mašo.

Proti večeru tistega dne, so nekateri trdili, so videli ključarja iti proti šolmoštriji, in pravili so, da je dekli povrnili vse, kar je imela terjati od rajnkega. Pritožila se vsaj ni proti nikomur, da bi bila kaj zgubila, in tudi o strahu pri Mrvcu se ni nič več slišalo.

Martinčku je njegova zmota, ker se je res uštel, ugodila, kajti brez nje bi ne bil dobil terne, ki je storila, da je zdaj eden najpremožnejših v fari. Iz hvaležnosti, da mu je vendar rajnki učitelj pravzaprav pomagal k sreči, mu je krojač dal kamen postaviti na grob, katerega bo bralec lahko spoznal, če kdaj pride na jeprško pokopališče, ker razen nekaterih lesenih in železnih križev ne bo tam dobil drugih znamenj na grobéh, ki bi mu povedala imena mrtvih.

www.omnibus.se/beseda

ISBN 91-7301-143-6